

ЗМІНИ ЗМІСТУ І ЗАВДАНЬ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ВІЙНИ Й У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Маруняк Євгенія Олександрівна, Лісовський Сергій

Інститут географії НАН України

ПЕРЕДУМОВИ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ В УКРАЇНИ: ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА?

У 2022 році чимало експертів з різних країн світу констатували неминучість повномасштабного нападу росії на Україну. Глобальні та регіональні ризики й трансформації, що були спричинені військовою агресією є численними та відчутними, і, очевидно залишаться такими у довгостроковій перспективі. Водночас, питання внутрішніх передумов, що склалися в Україні напередодні війни, та стали чинниками, що негативно вплинули на рівень обороноздатності країни, єдність українського народу, ступінь довіри до держави та її інститутів, залишається відкритим. І тут можна вести мову про декілька контекстів.

Першим з них є історичний. Сторіччями російська держава демонструвала ворожість та намагання докорінного знищення української ідентичності. Мова карти і літописів активно знищувалась та спотворювалась, українська ж мова, як така опинилась під забороною. У радянський період до цього додалися спроби формування квазієдності народів та полювання на т.з. «націоналістів». Тож зрештою, війни, Голодомор, перебування у складі різних імперій обумовили певну специфіку регіонів, що зрештою сформували незалежну Україну. В останні десятиріччя і російські політтехнологи і місцева «п'ята колона» москви наполегливо поширювали свої сфальшовані наративи щодо непереборних протиріч у відносинах Сходу і Заходу України, відсутності внутрішнього стрижня, що об'єднує усіх українців у єдиний народ.

Другий контекст – науково-освітній. Тривалий час в Україні зберігалась інерція щодо культивування ідеології «сім'ї братніх народів», першочерговість співробітництва з сусідньою державою, що підтримувалось реліктами радянської ідеології, простими механізмами взаємодії та відносною подібністю соціально економічних умов.

Третій, та ймовірно такий, що мав найбільший вплив на розвиток подій, політичний контекст. Тривалий час перебування в статусі «республіки» звів нанівець державницьке мислення політичних еліт. Події, що відбулись після підписання Біловезької угоди, неоднозначно сприймалися серед колишнього керівництва комуністичної партії, промислового лоббі, які де-факто зберігали важелі впливу навіть в умовах переходу до ринкової економіки.

Тож, практично до 2004 року та Помаранчевої революції, загрози російської агресії замовчувались та ігнорувались. Крім того, темпи реформування законодавчої дуже різнилися за секторами, мали місце постійні коливання «векторності» між ЄС та СНД.

Саме цими причинами значною мірою було зумовлено те що, лише у 2001 році світ побачила «Концепція державної регіональної політики України», ще пізніше – перша стратегія державного регіонального розвитку, що сприяла наступній розробці власних стратегій у регіонах України. Стратегія сталого розвитку України, яка також могла би виконувати функцію державотворчого документу була затверджена лише у 2015 р. Крім можливої критики згаданих документів з точки зору їх змісту, відповідності українським реаліям та можливостей практичної імплементації, це підкреслює той факт, що протягом десятиріччя розвиток регіонів відбувався спорадично, без урахування геополітичних та гео економічних чинників та переважно у відповідності до вузьких інтересів так званих «регіональних еліт». Наслідки на різних рівнях відомі. Розчарування досягненнями обох революцій, протиріччя рефлексії східних та західних регіонів, несформованість та нестверженість національних цінностей суттєво послабили позиції України у глобальному вимірі, що стало критичним на тлі зростання тоталітарного російського режиму.

Завершення війни в Україні має окреслити новий етап розвитку держави. Разом з низкою позитивних імплікацій будуть виникати і нові виклики. Крім того, одним з них залишатиметься північне сусідство. Відповідно, необхідною умовою відновлення є зміна підходів до розвитку громад та регіонів, донесення та реалізація візії, яка дозволить територіям стати резильєнтними та успішними в умовах глобальних змін.

Гукалова Ірина Володимирівна

Інститут географії НАН України

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОСТОРОВИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Соціальні аспекти російсько-української війни перебувають у затінку інших досліджень її наслідків, адже війна триває і до її закінчення важко казати про точні людські втрати, глибину демографічних зрушень, зміну умов та рівня життя людей. Між тим, саме соціальні зміни є найбільш вражаючими, адже йдеться про людський потенціал України, яка на фоні довоєнних від'ємних демографічних трендів почала дуже стрімко втрачати населення як безпосередньо через його загибель внаслідок бойових дій і ракетно-шахедного терору, так і через значний міграційний відтік, відкладання народжень і негативний вплив на стан здоров'я особливостей перебігу війни.